DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-145>

УДК 336.72

Осідач О.Б., Сарнавський Б.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА МАЛОГО БІЗНЕСУ: РЕАЛІЇ І ПРОБЛЕМИ

Анотація. В статті проаналізовано та розкрито поняття «фінансово-економічна безпека», висвітлена специфіка вирішення проблем фінансової безпеки малого підприємства. На прикладі ТОВ «Матадор» проведено аналіз індикаторів та показників результатів діяльності підприємства. Обґрунтовано необхідність системного підходу у питаннях фінансової безпеки підприємства. Запропоновано схему забезпечення фінансової безпеки, яка є складовою частиною механізму управління діяльністю підприємства та відображає взаємозв'язок і взаємодію між факторами впливу, ризиками та результатами господарської діяльності малого підприємства, а також, іншими процесами господарської та фінансової діяльності. Моніторинг фінансової діяльності малого підприємства направлений на прийняття певних ефективних управлінських рішень, які забезпечують підприємству фінансово-економічну безпеку в сучасних умовах економіки України вцілому.

Ключові слова: мале підприємство, фінансово-економічна безпека, фінансова безпека малого бізнесу, механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства, системний підхід до здійснення заходів щодо фінансової безпеки.

Osidach Olena, Sarnavsky Bogdan

Ivan Franko National University of Lviv

SMALL BUSINESS FINANCIAL SECURITY: REALITIES AND PROBLEMS

Summary. The article analyzes and indicates the concept of "financial and economic security", elucidates the particularity of solving the problems of financial security of a small enterprise. The analysis of indicators and indices of the enterprise performance results is based on the example of Matador LLC. The necessity of a system approach in the matters of financial security of the enterprise is substantiated. There is an offer of a scheme of providing financial security, which is a component of the mechanism of the enterprise performance management and represents the intercommunication and interaction between the factors of influence, risks and results of economic performance of the small enterprise, as well as other processes of economic and financial performance. Many small businesses can be started at a low cost and on a part-time basis, while a person continues a regular job with an employer or provides care for family members in the home. In developing countries, many small businesses are sole-proprietor operations such as selling produce at a market stall or preparing hot food to sell on the street, that provide a small income. In the 2000s, a small business is also well suited to Internet marketing; because, it can easily serve specialized niches. Independence is another advantage of owning a small business. A small business owner does not have to report to a supervisor or manager. So, the monitoring of the financial performance of a small enterprise aims at making certain effective management decisions that provide enterprise with financial and economic security under existing conditions of the Ukrainian economy in general. The article contains major statements of small enterprise, financial security of an enterprise, mechanism of providing financial security of the enterprise, financial and economic security, system approach to the implementation of financial security measures.

Keywords: small enterprise, financial and economic security, financial security of an enterprise, mechanism of providing financial security of the enterprise, system approach to the implementation of financial security measures.

Постановка проблеми. Фінансово-економічна безпека підприємства займає важливе місце в діяльності кожного підприємства. Фінансова безпека залежить від багатьох факторів, які виникають як на підприємстві, так і за його межами. Ефективне функціонування фінансової безпеки можливе лише в тому разі, коли на підприємстві ведеться системний аналіз за показниками діяльності та можливими ризиками, що виникають в процесі діяльності підприємства. Особливо, питання фінансової безпеки стосується малих підприємств, адже, малий бізнес є найбільш вразливим до певних ризикових факторів.

В Україні зменшується чисельність малих та середніх підприємств, скорочується кількість діючих фізичних осіб, приватних підприємств. Знижується рівень зайнятості та обсягів виробництва, реалізації продукції та надання послуг. На це є свої суб'єктивні та об'єктивні причини. Але серед них чи не найбільш вагомою залиша-

ється проблема економічної безпеки бізнесу, а зокрема – її фінансової складової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою фінансової безпеки підприємств загалом займалися такі вчені як: Л. Абалкін, О. Барановський, І. Бланк, Л. Біркен, І. Бінько, М. Білик, Т. Васильців, Е. Гудвін, О. Грунін, А. Козаченко, А. Ляшенко, В. Мунтіян, О. Новикова, В. Сенчагов, Шушкова Ю.В. В частині фінансової безпеки саме малого бізнесу дослідження вели Бондарчук Н.В., Педько А.С.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на численні результати проведених досліджень, незгоджені залишаються питання щодо методів оцінки фінансової безпеки підприємства, зокрема, функціонування фінансово-економічної безпеки малих підприємств.

Формулювання цілей статті. Завданнями статті є теоретичне обґрунтування сутності фінансово-економічної безпеки малих підприємств, ро-

зуміння фінансової безпеки як комплексу показників та дослідження механізму її забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-економічна безпека відіграє вирішальну роль у функціонуванні будь-якого підприємства, особливо в нестійких умовах їх функціонування.

Контроль за фінансовою безпекою підприємства виражається у проведенні наступних заходів:

- виконання цілей і досягнення поставлених завдань підприємства;
- забезпечення достатнього рівня ефективності фінансово-економічної діяльності;
- доступ до економічних ресурсів і ринків;
- створення передумов до стійкого розвитку;
- захищеність від зовнішніх та внутрішніх загроз та небезпек.

Сучасне українське суспільство перебуває у сфері впливу різноманітних актуальних та потенційних загроз. Серед значної кількості проблем національної безпеки важлива роль належить фінансовій складовій.

Сьогодні держава стикається з великою кількістю зовнішніх та внутрішніх загроз. Дані загрози негативно впливають на стабільність фінансової системи, стан національної валюти та економіки в цілому.

Фінансову безпеку можна визначити як здатність та можливість підприємства розвиватися в умовах конфліктів, ризиків, невизначеності стосовно умов сьогодення. З точки зору класифікації на зовнішні та внутрішні фактори необхідний рівень економічної безпеки України можуть забезпечити тільки внутрішні системні фактори, що формують її цілісність і гнучкість до змін.

На нашу думку, основними загрозами для фінансової безпеки України є:

- кібер-тероризм та кібер-злочинність;
- фінансові шахрайства та низький рівень свідомості населення у даному питанні;
- вплив світових фінансових коливань та криз на економіку країни;
- корупція, рівень тінізації економіки;
- недостатня ефективність державного регулювання фінансово-кредитної сфери;
- відсутність інновацій.

Розбудову ефективної національної фінансової безпеки ускладнює невизначеність її певних категорій та складових. З урахуванням нестабільності фінансової системи країни та наявності корупційних факторів розробка сучасної нормативної бази у сфері фінансової безпеки може гальмуватися.

Поява загроз зумовлена також тим, що економічні реформи, розпочаті з набуттям Україною незалежності, не призвели до утворення сучасної ринкової економіки, внаслідок цього не виник і не функціонує мотиваційний механізм щодо підвищення продуктивності праці, зростання ефективності виробництва, впровадження інновацій.

Оскільки концепцію фінансової безпеки України потрібно постійно вдосконалювати і пристосовувати до актуальних потреб, нижче викладено деякі ідеї щодо формування концепції фінансової безпеки України на сучасному етапі. Наразі фінансова безпека не є ефективно працюючим інструментом, а лише шаблоном для її проведення.

Існує багато різних підходів щодо оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємств. Дослідження різних підходів до оцінки фінансово-економічної безпеки малого підприємства показало, що, незважаючи на досить широкий перелік показників, їх характеристика не враховує вплив таких зовнішніх факторів як інфляція, динаміка ринку, доступність зовнішнього фінансування. Вважаю доцільним при розрахунку рівня фінансово-економічної безпеки малого підприємства враховувати наступні показники:

- індикатори які враховують внутрішні фактори: коефіцієнт внутрішньої ліквідності; коефіцієнт оборотності капіталу;
- частка власних оборотних засобів у покритті запасів;
- рентабельність капіталу;
- індикатори, які враховують зовнішні фактори: доступність зовнішнього фінансування, співвідношення рентабельності капіталу та інфляції;
- аналіз ринку, на якому працює підприємство, рівень надійності економічних контрагентів підприємства.

Тобто оцінка фінансово-економічної безпеки малого підприємства повинна ґрунтуватися на врахуванні ефективності використання капіталу та динаміки прибутку. Для прикладу, проаналізую результати фінансово-економічної діяльності ТОВ «Матадор».

Аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства.

У таблиці 1 наведені дані, сформовані на основі форм 1 та 2 ТОВ «Матадор».

Таблиця 1

Чистий прибуток та рентабельність ТОВ «Матадор»

Показники	2016	2017	2018
Чистий прибуток	743,7	784,7	803,9
С/В реалізованої продукції	14953,9	16337,2	18357,5
Рентабельність реалізованої продукції	5,0%	4,8%	4,4%

Джерело: розроблено автором на основі даних звітності підприємства

Як видно з таблиці, чистий прибуток ТОВ «Матадор» зріс з 743,7 тис. грн. у 2016 році до 784,7 тис. грн. у 2017 році (збільшився на 41,0 тис. грн.), а в 2018 році становив 803,9. Це, безперечно, є позитивним показником, що характеризує зростання прибутковості підприємства.

З огляду на те, що ТОВ «Матадор» займається реалізацією м'яса, доречно брати до аналізу показник рентабельності реалізованої продукції, який, однак, має від'ємне відхилення. Рентабельність РП знизилась з 5% у 2016 році до 4,8% у 2017 році та до 4,4% у 2018 році, що обумовлено більшими затратами на виробництво.

Це виражає показник собівартості реалізованої продукції, який зріс з 14 953,9 тис. грн. у 2016 році до 16 337,2 тис. грн. у 2017 році, а у 2018 становив 18 357,5 тис. грн. Також, варто враховувати інфляційні процеси за наведені

роки, адже зростання цін на сирі продовольчі товари у 2016-2018 роках відчутно прискорилося (до 23,5% р/р) порівняно з попереднім роком і забезпечило основний внесок у споживчу інфляцію.

Зокрема високими темпами зросли ціни на м'ясо та молоко, відновилося зростання цін на яйця. Така динаміка відображала суттєво вищі світові ціни на відповідні продукти та активізацію експорту, а також обмежену внутрішню пропозицію цих товарів на тлі зменшення поголів'я (крім птиці) та нестабільної епізоотичної ситуації.

Аналіз кредитоспроможності підприємства.

Під час аналізу кредитоспроможності клієнта, залежно від виду кредиту, що видається, і мети дослідження розрізняють оперативну і загальну кредитоспроможність.

Таблиця 2

Норма прибутку

Показник	2016	2017	2018
R	0,30	0,27	0,24

Джерело: розроблено автором на основі даних звітності підприємства

За розрахунком, показник норми прибутку зменшився на -0,03 у 2017 році та на -0,03 у 2018 році, що є ознакою зниження кредитоспроможності.

Зміна цього показника відображає тенденції у сфері прибутковості й кредитоспроможності позичальника. Однак точну оцінку кредитоспроможності можна дати лише на основі кількісного аналізу коефіцієнтів.

Головним з даних кількісних коефіцієнтів є коефіцієнт абсолютної ліквідності. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина короткотермінових зобов'язань підприємства може бути негайно погашена за рахунок грошових коштів клієнта; характеризує можливість суб'єкта господарювання мобілізувати грошові кошти для покриття короткотермінової заборгованості; чим вище значення цього коефіцієнта, тим надійніший позичальник.

Виходячи із вищезазначених даних, розраховуємо коефіцієнт.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (2016) = $25,8/627,5 = 0,04$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (2017) = $21,9/347,7 = 0,06$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (2018) = $21,9/347,7 = 0,057$

Залежно від величини коефіцієнта абсолютної ліквідності прийнято розрізняти:

- кредитоспроможний суб'єкт господарювання – КАЛ > 1;
- обмежено кредитоспроможний – КАЛ від 1 до 1,5;
- некредитоспроможний – КАЛ < 1,0.

Отже, ТОВ «Матадор» є некредитоспроможним підприємством.

Також, для повноти аналізу, необхідно розрахувати коефіцієнт поточної ліквідності.

Нормативним є значення в рамках 1-3, тим не менш, більш бажаним є значення 2-3. Показник нижче нормативного свідчить про проблемний стан платоспроможності, адже оборотних активів недостатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до зниження довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів. Крім цього, проблеми з платоспроможністю ведуть до збільшення вартості позикових коштів і, як результат, до прямих фінансових втрат.

У випадку ТОВ «Матадор», коефіцієнт поточної ліквідності є дуже високим і дорівнює 4,88 у 2016 році, 4,65 у 2017 році, 4,20 у 2018 році.

Аналіз власних фінансових ресурсів.

У процесі проведення аналізу використовуються різні коефіцієнти.

Для підприємств одними з найважливіших показників є показники ринкової стійкості та їх об'єктивна оцінка.

Основні з цих показників наведені у таблиці 4.

Як видно з розрахунків, ТОВ «Матадор» за 2017 рік стало більш фінансово незалежним у порівнянні з 2016 роком (на 0,1), проте, у 2018 році показник залишився на тому ж рівні. Коефіцієнт фінансової залежності і фінансового ризику у 2016 і 2017 рр. знизилися, що є позитивним явищем, в той же час, коефіцієнт рівня прибутку на власний капітал збільшився на 0,01.

Отже, елементами фінансової безпеки є не тільки виконання поставлених організаційних завдань, а і постійний моніторинг і аналіз фінансово-економічної діяльності, яка є невід'ємною частиною фінансової безпеки підприємства цілому.

Таблиця 3

Визначення коефіцієнта поточної ліквідності

Баланс	На 31.12.2016	На 31.12.2017	на 31.12.2018
Активи			
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ			
Запаси	2018,7		
Дебіторська заборгованість	1014,9	1594,9	1807,6
Грошові кошти та грошові еквіваленти	25,8	21,9	25,16
РАЗОМ ПО РОЗДІЛУ II	3059,4	1616,8	1832,76
V. КОРОТКОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Позикові кошти			
Кредиторська заборгованість	627,5	347,7	436,1
Інші короткострокові зобов'язання			
РАЗОМ ПО РОЗДІЛУ V	627,5	347,7	436,1
Коефіцієнт поточної ліквідності	4,88	4,65	4,20

Джерело: розроблено автором на основі даних звітності підприємства

Таблиця 4

Коефіцієнти аналізу власних фінансових ресурсів

	2016	2017	2018
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,8	0,9	0,9
Коефіцієнт фінансової залежності	1,2	1,1	1,1
Коефіцієнт фінансового ризику або плече фінансового важеля	0,2	0,1	0,1
Коефіцієнт рівня прибутку на власний капітал	0,156023	0,164625	0,137923

Джерело: розроблено автором на основі даних звітності підприємства

Таблиця 5

Розрахунок коефіцієнта самофінансування

Показники	2016	2017	2018
Нерозподілений прибуток	743,70	1459,90	1732,10
Фінансовий результат до оподаткування	956,90	906,90	815,30
Тезаврований прибуток	-213,20	553,00	320,30
Коефіцієнт самофінансування	-	0,70	0,40

Джерело: розроблено автором на основі даних звітності підприємства

Одним із найважливіших елементів системи фінансово-економічної безпеки малого підприємства є формування механізму її забезпечення. Механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил і засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки і розв'язання завдань, які стоять перед нею. Використовувані сили і засоби, як правило, поділяють на кілька груп: фінансові, кадрові, організаційні, технічні, інформаційні, правові, інтелектуальні тощо.

За їх допомоги вирішуються завдання по забезпеченню фінансово-економічної безпеки малого підприємства.

Створення механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства має враховувати:

- специфіку підприємства (структура, напрям діяльності підприємства, його розміри та стратегія розвитку);
- умови функціонування підприємства (зовнішнє і внутрішнє середовище);
- необхідність своєчасного і чіткого виконання запланованих дій, спрямованих на адекватну реакцію на існуючі та можливі загрози;
- планування та розробка стратегій і рішень;
- оптимальний розподіл і використання ресурсів;
- застосування вже існуючих засобів фінансово-економічної безпеки;
- постійний контроль і корекція діяльності підприємства, процесу формування його фінансово-економічної безпеки [9].

Основними характеристиками фінансово-економічних інтересів малого підприємства є такі:

1. спрямовані на забезпечення достатнього обсягу матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, що є об'єктивною необхідністю для ведення ефективної господарської діяльності;
2. їх структура містить об'єкт, тобто на що спрямований інтерес, і суб'єкт – хто конкретно має цей інтерес;
3. проявляються в господарській діяльності підприємства і забезпечуються завдяки використанню певних фінансових інструментів (технологій);

4. зміст фінансово-економічного інтересу підприємства характеризується наявністю основної мети діяльності та способів її досягнення (набір відповідних інструментів, методів чи моделей реалізації) [8].

Одним із основних внутрішніх джерел фінансування малого підприємства є самофінансування, пов'язане з реінвестуванням (тезаврацією) прибутку у відкритій чи прихованій формі. Амортизаційні відрахування не належать до самофінансування (як це досить часто можна зустріти у вітчизняній економічній літературі). Ефект самофінансування проявляється з моменту одержання чистого прибутку до моменту його визначення, розподілу та виплати дивідендів, оскільки отриманий протягом року прибуток вкладається в операційну та інвестиційну діяльність.

У світовій економічній літературі, залежно від способу відображення прибутку в звітності, зокрема в балансі, виокремлюють:

- приховане самофінансування;
- відкрите самофінансування (тезаврація прибутку).

ТОВ «Матадор» використовує відкрите самофінансування, отже, фінансування здійснюється шляхом тезаврації прибутку.

Тезаврація прибутку — це спрямування його на формування власного капіталу підприємства з метою фінансування інвестиційної та операційної діяльності.

Для визначення рівня самофінансування необхідно розрахувати коефіцієнт самофінансування:

За даними балансу та звіту про фінансові результати підприємства, розраховано тезаврований прибуток. У 2016 році сума тезаврованого прибутку була від'ємною (-213,20 тис. грн.) що свідчить про відсутність самофінансування за рахунок тезаврованого прибутку у 2017 році. Натомість, у 2017 році тезаврований прибуток склав 553,0 тис. грн. Для 2016 року коефіцієнт самофінансування не визначається у зв'язку з від'ємним показником тезаврованого прибутку, а у 2017 році коефіцієнт самофінансування склав 0,7, що є вище за нормативне значення (0,5). Це означає спроможність ТОВ «Матадор» до самофінансування, але у 2018 році рівень спроможності до самофінансування знизився.

Висновки. Отже, поняття фінансово-економічної безпеки малого підприємства є складним і потребує комплексного системного підходу до розуміння його сутності та створення ефективної системи управління.

Зміст поняття «фінансово-економічної безпеки малого підприємства» обумовлює застосування комплексного підходу до формування та реалізації фінансово-економічної безпеки малого підприємства, яка має бути спрямована на захист інтересів власників малого бізнесу в процесі його фінансово-господарської діяльності.

Елементами фінансової безпеки є не тільки виконання поставлених організаційних завдань, а і постійний моніторинг і аналіз фінансово-економічної діяльності, яка є невід'ємною частиною фінансової безпеки підприємства в цілому.

Фінансову безпеку можна визначити як здатність та можливість підприємства розвиватися в умовах конфліктів, невизначеності, ризиків стосовно умов існуючої дійсності.

Необхідно звернути увагу на такі аспекти для удосконалення фінансової безпеки на підприємстві:

- розробити та запровадити дієві механізми попередження зазначених загроз;
- модернізувати підхід до аналізу факторів, які можуть загрожувати фінансовій безпеці підприємства;
- розглядати питання фінансової безпеки на підприємстві системно, комплексно;
- впровадити сучасні форми взаємодії різних владних структур та інституцій у питаннях фінансової безпеки та фінансового моніторингу.

Список літератури:

1. Бондарчук Н.В., Педько А.С. Фінансово-економічна безпека як запорука розвитку малого підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 10. С. 296–299.
2. Бутенко В.В. Роль бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 1. С. 170–179.
3. Варналій З.С., Буркальцева Д.Д., Сасенко О.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.
4. Іванків О.Я. Діагностика загроз економічній безпеці підприємства й напрями їх нівелювання в умовах євроінтеграційних процесів. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. № 1(5). С. 40–45.
5. Наконечна Н.В. Методологічні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.14. С. 281–287.
6. Коваленко Д.І. Механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *International Scientific Journal*. 2015. № 8. С. 118–122.
7. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.
8. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посібник. Львів, 2011. 380 с.
9. Подольчак Н.Ю., Карковська В.Я. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки : навч. посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 268 с.
10. Судакова О.І. Формирование системы управления экономической безопасностью предпринимательства : сб. науч. трудов. Вип. 231: в 9 т. Днепропетровск : ДНУ, 2012. Т. 8. С. 165–171.
11. Якубенко Ю.Л. Сутність фінансово-економічної безпеки малих підприємств. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 5(05). С. 219–223.

References:

1. Bondarchuk, N.V., & Pedko, A.S. (2018). Finansovo-ekonomichna bezpeka yak zaporuka rozvytku maloho pidpriemstva [Financial and economic security as a guarantee for the development of a small enterprise]. *Young Scientist*, no. 10, pp. 296–299.
2. Butenko, V.V. (2017). Rol biudzhetnoi polityky v systemi zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy [The Role of Fiscal Policy in the System of Providing Financial Security of Ukraine]. *Socio-Economic Research Bulletin*, no. 1, pp. 170–179.
3. Varnalii, Z.S., Burkaltseva, D.D., & Saienko, O.S. (2011). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorytety zmitsnennia : monohrafiia [Economic Security of Ukraine: Problems and Priorities of Consolidation : monograph]. Kyiv : Knowledge of Ukraine, 299 p.
4. Ivankiv, O.Ia. (2016). Diahnostyka zahroz ekonomichnii bezpetsi pidpriemstva y napriamy yikh niveliuvannia v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Diagnostic of Threats to the Economic Security of the Enterprise and Directions of their Leveling Under Conditions of European Integration]. *Economic Journal of Lesya Ukrainka Eastern European National University*. Tower Press, no. 1(5), pp. 40–45.
5. Nakonechna, N.V. (2013). Metodolohichni pidkhody do otsiniuvannia rivnia finansovoi bezpeky Ukrainy [Methodical Approaches to the Level Assessment of Financial Security of Ukraine]. *Scientific Bulletin of UNFU*, no. 23.14, pp. 281–287.
6. Kovalenko, D.I. (2015). Mekhanizm zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [The Mechanism of Providing Financial and Economic Security of the Enterprise]. *International Scientific Journal*, no. 8, pp. 118–122.
7. Kozachenko, H.V., Ponomarov, V.P., & Liashenko, O.M. (2003). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia [Economic Security of the Enterprise: Essence and Mechanism of Providing]. Kyiv : Libra, 280 p.
8. Moiseienko, I.P., & Marchenko, O.M. (2011). Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Management of Financial and Economic Security of the Enterprise]. Lviv, 380 p.
9. Podolchak, N.Iu., & Karkovska, V.Ia. (2014). Orhanizatsiia ta upravlinnia systemoiu finansovo-ekonomichnoi bezpeky [Organization and Management of Financial and Economic Security System]. Lviv : Lviv Polytechnic Publishing House, 268 p.
10. Sudakovaya, O.I. (2012). Formirovanie sistemy upravleniya ekonomicheskoy bezopasnostyu predprinimatelstva [Formation of the Management System of Entrepreneurship Economic Security], vol. 231: no. 9 t. Dnepropetrovsk : DNU. T. 8, pp. 165–171.
11. Iakubenko, Yu.L. (2016). Sutnist finansovo-ekonomichnoi bezpeky malykh pidpriemstv [The Essence of Financial and Economic Security of Small Enterprises]. *Eastern Europe: Economics, Business and Management*, no. 5(05), pp. 219–223.